

استاد فرزانه و اندیشمند فرهیخته، عالم ربانی، جناب ماموستا ملا عبدالله احمدیان از دانشمندان اندیشور، روشنفکران دینی تولیدگر و از ادبای نامور کردستان در سال ۱۳۱۲ شمسی در روستای «درمان» از توابع شهرستان فرهنگ پرور مهاباد چشم بصیرش را بر جهانیان گشود.

دیری نگذشت که پدرش «عبدالقادر» به دیار آخرت شتافته، عبدالله را با مادرش تنها گذاشت، و او همچون دیگر شیرزنان گرد آینه وار به تعلیم و تربیت عبدالله همت گمارد. در سال ۱۳۱۸ ایشان را به دست استاد سیدهاشم حسینی در مسجد روستا سپرد تا به تحصیل مقدمات علوم دینی و ادبیات عرب بپردازد. عشق و علاقه مادر استاد در تشویق و ترغیب فرزندش به کسب معارف قرآنی و اسلامی، یادآور مجاهدات مادر شهید سید قطب است که آرزو داشت روزی فرزندش قاری و استاد قرآن گردد.

عبدالله بعد از چهار سال تحصیل مقدمات راهی حوزه های کردستان شد، و به خاطر اشتیاق مفرط و ذوق و تیزهوشی، مدارج علمی را به سرعت طی نموده، در کمتر از ۱۵ سال سطوح مختلف حوزوی را به اتمام رسانید و در علوم معقول و منقول صاحب نظر و موفق به دریافت گواهی افتاء و اجتهاد گردید.

استاد جهت تکمیل معلومات و تحقیق و تفحص بیشتر در سال ۱۳۳۱ به بغداد می رود تا از محضر علماء و منابع علمی آن دیار بهره مند گردد. دیری نمی پاید که احساس می کند باید به وطن خود باز گردد و شمع منور وجود خویش را فراسوی مردمان قرار دهد، که وقت پرتوافشانی و روشنگری فرارسیده، و برای از بین بردن فقر فرهنگی - که بزرگترین فقر است - باید آستین را بالا زد و سیادت و سروری و همچنین بالاترین عبادت را در خدمت به مردمان دانست (سید الناس خادمهم)؛ بدین سان استاد به کردستان ایران باز می گردد و بیش از ۵۰ سال، منشأ خدمات بس ارزشمند دینی، فرهنگی و ادبی در این سرزمین می شود.

افکار، اعتقادات و دغدغه های استاد

۱- احیای تفکر دینی و مراجعه به منابع اصیل دینی و بهره گیری از آنها؛

فعالیت های فکری و کارنامه های درخشان استاد به گواهی مصاحبه ها و مکتوبات ایشان یادآور خط مشی علامه اقبال

یادی از استاد علامه احمدیان رحمة الله علیه

قطره های از دریا

که عبدالله السلام کریمی*

*مدیر مرکز پژوهش های کردستان شناسی دانشگاه کردستان.

لاهوری و سید جمال الدین است. اعتقاد به بازنگری در متون دینی، جدا نمودن سره از ناسره و بازگشت به قرآن، به عنوان تنها منبع آزادی بخش و متضمن سعادت واقعی در دنیا و آخرت، از نمونه های بارز تفکر ایشان بود که در تفسیر سوره های یس و فاتحه و قسمت اعظم سوره بقره و کتاب قرآن شناسی استاد موج می زند. ایشان عامل پیشرفت، ترقی و توسعه همه جانبه را در قرآن می دانست، اگر بدان عمل شود و به همان سان می تواند سبب عقب ماندگی باشد اگر فقط روی تاقچه، درون پارچه ای سبز رنگ محبوس بوده، و کسی جرأت دست زدن به آن رانداشته باشد جز به هنگام مسافرت که بالای سر مسافر نگه داشته شود و یا پشت سر زانو قرار گیرد، و اگر صدای دلنشین قرآن از جایی شنیده شد دنبال آن باشیم که چه کسی مرده است؟ چرا که قرآن منادی و هدایتگر زندگان از تاریکی های جهالت و ضلالت به سوی نور و هدایت است. علاقمندان می توانند به نظرات جدید و ابتکاری استاد در کتاب قرآن شناسی مراجعه نمایند.

۲- اصلاح طلبی؛

استاد دارای ویژگی های کم نظیری بودند؛ به عنوان دانشمندی متفکر و روشنفکری تولیدگر هم تخصص و ابتکار در کار داشتند، هم کیفیت و کمیت در کار، و هم تداوم و روشمند بودن در کار. در نگارش آثار دینی با روشی علمی و آکادمیک به توصیف مسائل اعتقادی همراه با وسعت نظر پرداخته و خود را در مدار بسته باورهای مرسوم محصور نمی کردند. ایشان از گروه روشنفکرانی بود که به تألیف، تولید و اندیشه وری و آفرینش آثار معرفت شناختی پرداخت، این اصلاحات در جای جای آثارشان (۳۰ کتاب و ۳۰۰ مقاله) مشهود است. از جمله این اصلاحات می توان به موارد زیر اشاره کرد: الف: زدودن خرافات و اقوال ضعیف و سست عنصر که به عنوان نمونه می توان به نظریه «قلم و قرطاس» در کتاب «سیمای صادق فاروق اعظم رضی الله عنه» و طلاق ثلاثه در کتاب «تحقیقات» اشاره کرد.

ب: ذکر مسایل مورد نیاز جامعه در زمینه های مختلف دینی، ملی، تاریخی و ادبی.

ج: استنباط و برداشت های ابتکاری و جدید از قرآن به عنوان آخرین و تنها نسخه سعادت بشری.

به عنوان مثال می توان تفاسیر سوره یس، حمد و بقره، و همچنین نظریه ابتکاری و منحصر به فرد او را در خصوص «حروف مقطعه» در کتاب قرآن شناسی دید که بعد از آوردن نظر اعجازی مبرّد و نظرات ریاضی طنطاوی و رشاد خلیفه می گوید: «حکمت و راز در خشیدن حروف الفباء در آغاز سوره های یادآور این واقعیت است که پیدایش حروف الفباء، طلیعه پیدایش همه علوم و معارف و صنایع و اختراعات و مقدمه نیل انسان به اوج رشد و تکامل صنعتی و مدنی و اجتماعی بوده است.»^(۱)

۳- تبیین و اعلام اندیشه متعالی اخوت دین و ملیت؛

ملیت خواهی و دین مداری از ویژگی های بارز استاد بود و به عنوان دانشمندی اندیشور و کُردی مسلمان همواره دغدغه هر دورا در دل داشت، کُرد بودن را یکی از گل های زیبای گلستان الهی و از مصنوعات دل انگیز ذات باری و مصداق «و جعلناکم شعوباً و قبائل لتعارفوا» می دانست و عشق به کردستان را ایمان (حب الوطن من الایمان). همچنین دیانت را حلقه اتصال مخلوق به خالق و طریق درست زیستن و نحوه مطلوب تعامل با خدای خود و دیگران تفسیر می نمود. و اینکه هر دو از بزرگ ترین نعمت های خداوندی اند و تحقیر هر کدام، نوعی اهانت به صاحب نعمت محسوب می شود. لذا باید هر کدام را در جای خود و در کنار یکدیگر به آن پرداخت و از افراط و تفریط پرهیز نمود.

جهان چون چشم و خط و خال و ابروست

کسه هر چیزی به جای خویش نیکوست

خدمات بجا و ماندگار کُردها به اسلام چه در زمینه های سیاسی مانند قیام صلاح الدین ایوبی، چه در زمینه های ادبی مانند آثار ابن قتیبه و ماموستا بیتوشی، چه در فقه و اصول چون آثار ابن صلاح شهرزوری و آمدی و عبدالکریم مدرس و محمد مردوخ و همین طور در زمینه تاریخ و جغرافیا در آثار ابن اثیر و ابن خلکان اظهر من الشمس هستند و به قول امام محمد غزالی: «دین اسلام بر سه پایه و سه ستون استوار گشته است که عبارتند از: دینوری، آمدی و شهرزوری.»^(۲)

استاد در این زمینه در مقدمه کتاب تاریخ اسلامی کُرد آورده اند که: «این قوم همواره به عنوان یکی از اقوام مسلمان - نه ملتی از ملتها - خود را مطرح کرده، و بیشتر

ایشان به

عنوان

دانشمندی

متفکر و

روشنفکری

تولیدگر هم

تخصص و

ابتکار در کار

داشتند، هم

کیفیت و کمیت

در کار، و هم

تداوم و

روشمند بودن

در کار.

از هر قوم دیگری در گسترش فرهنگ، تعلیم و تمدن بزرگ اسلامی فعال بوده است. نواده های صلاح الدین - همچون خود او - تنها با انگیزه بسیار نیرومند اسلام گرایی در صحنه های علمی، نظامی، اجتماعی و... حضور پیدا کرده و هر چه را که در اختیار داشته اند در طبق اخلاص گذاشته و تقدیم دین مبین اسلام و جامعه بزرگ مسلمین نموده اند.

گردد تنها در شرایطی به عنوان (ملتی از ملتها) خود را مطرح نموده که مشاهده کرده، اعراب، ترکها و بقیه اقوام، پرچم ملیت گرایی و حتی نژادپرستی را برافراشته و تحت عنوان پان عربیسم، پان ترکیسم و غیره، در صدد نسخ و مسخ قومیت ملی این اصیل ترین ملت جهان برآمده اند. به طوریکه طرفداران آتاترک آنان را «ترک کوهی» گفته اند و ستم هایی باور نکردنی را بر این قوم روا داشته اند. چنانکه در نتیجه این سختی ها بیشتر از هر قوم دیگری مظلوم تاریخ واقع شده و سرلوحه تاریخ مظلومان جهان قرار گرفته اند.^(۳)

۴- وحدت اسلامی و یکپارچگی مسلمانان؛

در تمام آثار و احوال استاد، دغدغه و اضطراب ایشان از اختلاف، تفرقه، هتک حرمت و توهین در بین مسلمانان به چشم می خورد. اهانت راناشی از جهالت و دور ماندن از روح اهداف قرآن و اسلام می داند و معتقد است ضربه ای که مسلمین به خود وارد کرده اند کمتر از ضربه دشمنان نیست؛ دشمنانی که در عین بطلان اعتقادات و افکارشان، با هم متحدند. ولی متأسفانه ما مسلمانان در عین حقانیت اعتقادات و اهداف، متفرق بوده و علیه یکدیگر جبهه گیری می نماییم. خداوند به ضرس قاطع و با تأکید می فرماید: «انما المؤمنون اخوة» در حالی که فرق اسلامی هر کدام دیگری را خارج از دین می دانند. دعوت و اعلان عمومی استاد به بازگشت واقعی به قرآن و احیای جامعه متحد و یکپارچه اسلامی در جهان به وسیله قرآن از آرمانها و آرزوهای دیرین ایشان بود. استاد از اختلافات مذهبی، سیاسی، کلامی و فقهی چنان نالان و نگران است که گویی به عینه نتایج اسف بار آن را مشاهده نموده و دست شیاطین را در تحریک و ایجاد شکاف به وضوح می بیند. آن چنان که در مقدمه کتاب «تحقیقات» بیان می دارد: «عصر یکی از روزهای تابستان

۱۳۶۹ در حالی که از پاکنویس یکی از نوشته هایم به شدت خسته شده بودم، به آرامی قلم را بر زمین نهادم، و برای رفع خستگی رادیو را روشن نمودم و پیچ عقربه را چرخانیدم، دیدم در همه جا جنگ و دعوا است!! یهودی ها مسلمانان را می زنند که چرا دیر آمدیم و دیرتر کشور شما را اشغال کردیم؟! نژادپرستان آفریقای جنوبی، آپارتاید (APARTHID)، سیاه پوستان را می زنند که چرا بالای رنگ شما رنگ دیگر نیست؟ هندوها مسلمانان را می زنند که چرا شال های کشمیری را بیشتر و مفت تر نمی آورید؟ نواده های آتاترک نیز در ترکیه - مقرر بزرگترین امپراتوری اسلامی - دختران مسلمان را می زنند که چرا بی حجابی و بدحجابی نمی کنند؟ ناچار رادیو را خاموش کردم و کتابی را باز نمودم دیدم باز جنگ و دعوا است. کوفی ها و بصری ها در برابر یکدیگر جبهه گیری کرده و هر آنچه آنان می گویند، اینان عکس آن را اظهار می دارند و زید نیز بشدت عمر و را می زند که بگو: این «و» اضافی را از کجا دزدیده ای؟

کتاب دیگری پیش کشیدم دیدم جنگ و دعوا در اینجا خیلی شدیدتر است. یکجا مطلبی از «تهافة الفلاسة» نقل گردیده که عرفان به جنگ فلسفه رفته و دعوا به نفع عرفاء خاتمه یافته و....

دیدم از مطالعه این کتاب ها بیشتر خسته شده ناچار کتاب ها را سر جای خود گذاشتم و به کنار پنجره شتافتم. لحظاتی را به آسمان نگریستم دیدم فضای آرامی است، جنگ و دعوا ندارد و هر چه هست خدمت و سپاسگزاری و تعاون و هماهنگی است خورشید در نهایت سخاوتمندی (بدون هیچ توقعی) پرتوافشانی می کند و زمین به عنوان سپاس در یک حالتی از رقص محوری به دور خورشید می گردد و....

چیز خیلی عجیبی است که تمام کائنات ریز و درشت از اتمها و اجزای ریز گرفته تا کرات غول پیکر، عموماً به خاطر سعادت و خوشبختی این موجود دو پا در صلح و آشتی به سر می برند و در خدمت انسانها نهایت نظم و تعاون و هماهنگی را نشان می دهند، ولی خود انسان ها به جای اتحاد، اختلاف و به جای تعاون و هماهنگی، تضاد و چند رنگی و جنگ و دعوا راه می اندازند تا آنجا که «مارکس و انگلس و فویرباخ و پیروان آنها» پنداشته اند که سر نوشت

استاد از

اختلافات

مذهبی،

سیاسی، کلامی

و فقهی چنان

نالان و نگران

است که گویی

به عینه نتایج

اسف بار آن را

مشاهده نموده

و دست

شیاطین را در

تحریک و

ایجاد شکاف به

وضوح

می بیند.

محتوم همه انسانها جز «تضاد دیالکتیکی» چیز دیگری نیست و...»^(۴)

استاد در جای دیگر در همین زمینه می نویسد: «هنگامی که از مطالعه کتابها خسته و کوفته گشته و برای رفع خستگی لحظاتی سر به زانو نهاده بودم و در عالم تفکر از سایه های لرزان و مخوف تیغه های اختلاف و از صدای مهیب پرتاب سنگ های تفرقه مسلمین هراسناک گشته و در خود می پیچیدم و تنهادر جهش بارقه اتحاد مسلمانان افق های روشنی را از دور می دیدم که از دورنمای آنها، تبسمی رضایت بخش احساس می کردم ناگهان...»^(۵)

۵- جامعیت استاد؛

استاد در اکثر علوم که حول و حوش آن کار کرده و مباحث گسترده و جدید آن را به صورت کتاب یا مقاله منتشر ساخته بود، به اوج قله های معرفتی آن نایل شده و صاحب نظر بودند و تقریباً در هر علمی که تألیفات و یا مقالاتی داشته (آن هم با نظرات ابتکاری و مورد نیاز جامعه و مخاطبین خود) مثلاً در حوزه ادبیات عرب و تفسیر قرآن با انتشار کتاب هایی چون «ایضاح» به زبان عربی در شرح تفسیر ادبی بیضاوی - قرآن شناسی و... به عنوان مفسری مجدّد ظاهر می شود، در علم حدیث با انتشار کتب «حدیث شناسی» و «تاریخ حدیث» چونان محدثی بزرگ در عقاید با ترجمه «رسالة التوحید» و انتشار کتب «کلام اهل سنت» و «کلام جدید» همچون تالی تلو شیخ محمد عبده و شیخ ابوالحسن اشعری، در تاریخ با نوشتن کتب «سیمای صادق فاروق اعظم» و «تجزیه و تحلیل زندگی امام شافعی» چون مورّخی دقیق، در ادبیات کُردی در زمینه دینی با انتشار کتاب مناجات با نثر مسجع کُردی «هه ست و هاوار» در زمینه طنز با انتشار کتاب «گه لحو» و... به عنوان عالم و ادیبی گرانمایه و بلند پایه کُرد، و در خوشنویسی نیز بسان خطاطی هنرمند جلوه گری و پرتوافشانی می کند. شاید بتوان گفت شخصیتی است مفسّر، محدث، متکلم، مورخ، ادیب، شاعر و هنرمند در عصر معاصر و جامع اضداد، همچون درختی تنومند که دارای شاخه های زیادی و سترگی است و هر شاخه ای در برگیرنده علمی.

اگر چه این بزرگان نیازی به بزرگداشت و برگزاری کنگره ها و سمینارها ندارند ولی هم جامعه جهت شناخت

✓ **استاد در اکثر علوم که حول و حوش آن کار کرده و مباحث گسترده و جدید آن را به صورت کتاب یا مقاله منتشر ساخته بود، به اوج قله های معرفتی آن نایل شده و صاحب نظر بودند.**

بیشتر از آراء و افکار ایشان به برگزاری چنین کنگره هایی نیازمند است و هم دیگر نخبگان، تا بیشتر احساس کنند که در دل مردم جای دارند و نیز دستگاه های ذیربط تا خود را مدیون چنین عالمان و دانشمندانی بدانند، که متأسفانه تاکنون از طرف هیچ مرکزی فرهنگی هیچ نوع اقدامی در این زمینه و در راستای شناسایی و شناساندن ابعاد گوناگون علمی - فرهنگی و ادبی استاد صورت نگرفته است.

چه خوب بود در زمان حیات مادی این رهبران دینی کنگره هایی برپا می شد و آن عزیزان خود به شرح و بسط فعالیت های انجام شده می پرداختند و...

استادان حاج ملا عبدالله احمدیان

۱- اولین استاد ایشان در مقدمات علوم دینی و ادبیات عرب، استاد سید هاشم حسینی بود که همواره از متانت، حافظه و تیزهوشی طلبه جوانش تعریف و تمجید می کرد.

۲- استاد علامه ملا عصام الدین شفیعی (از علما و عرفای مشهور و ملقب به معلم ثالث در حوزه های علمی کردستان).

۳- استاد علامه ملا باقر بالک (مریوان) از علما و عرفای مشهور کردستان.

۴- استاد ماموستا ملا علی ولزی (حامیان بوکان).

۵- استاد علامه ماموستا ملا محمد قزلجی (در بغداد) که مقلّب به پدر روزنامه نگاری کُردی در ایران نیز می باشد. استاد احمدیان در سال ۱۳۳۱ جهت تکمیل معلومات خود و استفاده از محضر ایشان به بغداد سفر کرده است.

خدمات فرهنگی، علمی و ادبی استاد^(۶)

- هیجده سال (۱۳۵۰-۱۳۳۲) به طور تمام وقت استاد کتاب های بلاغت، منطق، فقه، کلام، تفسیر، علم الحدیث، اسطرلاب، وزیج و ربیع مجیب و مقنطر را تدریس نمود. حاصل این دوره پربار فارغ التحصیل شدن عده ای از شخصیت هاست که فعلاً در سمت های روحانیت، استادی دانشگاه و یا در شغل قضاوت مشغول انجام وظیفه هستند.

تألیفات به چاپ رسیده استاد

- ۱- سیمای صادق فاروق اعظم، انتشارات محمدی
- ۲- تجزیه و تحلیل زندگی امام شافعی، نشر احسان
- ۳- قرآن شناسی، نشر احسان
- ۴- حدیث شناسی، نشر احسان
- ۵- کلام اهل سنت، نشر احسان
- ۶- کلام جدید، انتشارات رهرو
- ۷- تحقیقات، انتشارات رهرو
- ۸- تفسیر سوره فاتحه، انتشارات رهرو
- ۹- ترجمه رساله التوحید، انتشارات محمدی
- ۱۰- قبله محمد، انتشارات محمدی
- ۱۱- به سوی جهان جاویدان، انتشارات محمدی
- ۱۲- «گه لحو» طنز گردی، نشر احسان
- ۱۳- «هه ست و هاوار» شعر گردی، نشر احسان
- ۱۴- مناجات ملا عبدالله، (نثر مسجع گردی)، نشر احسان
- ۱۵- تاریخ حدیث، نشر احسان
- ۱۶- الايضاح (عربی)، نشر احسان
- ۱۷- وزن و میزان و اوقات شرعیه.

- نویسنده و مجری برنامه های دینی رادیو مهاباد در سال های (۱۳۵۱ تا ۱۳۵۹) که از برنامه های جذاب و پرشونده بود. (متن آن برنامه ها کاملاً موجود است).

- تدریس در آموزش و پرورش در پست دبیری از سال ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۲ به مدت ۲۵ سال.

- همزمان با تدریس در آموزش و پرورش به مدت ۳۱ سال (۱۳۵۱ تا ۱۳۸۲) انجام وظیفه امام جماعت مسجد قبله مهاباد را به عهده داشت که مجالس و عظم و خطابه هایش در آن مسجد، مخصوصاً در ایام ماه مبارک رمضان از جاذبه خاصی برخوردار بود. (پنجاه کاست از سخنرانی های مسجد قبله موجود است).

- تدریس در دانشگاه آزاد اسلامی، واحد مهاباد، به مدت ۱۰ سال (۱۳۷۲ تا ۱۳۸۲).

- شرکت فعال در کنگره ها و سیمینارها و ارائه مقاله های تحقیقی و ایراد سخنرانی از جمله «کنگره مولوی، سقز ۱۳۸۱»، «کنگره فرزندان کرد، سنندج ۱۳۷۶»، «یادواره حلبچه، دانشگاه تبریز» و «یادواره نالی، سقز» که نوار سخنرانی ها موجود است.

- تألیفات و تحقیقات و ترجمه ها که خوشبختانه ۱۶ عنوان کتاب از آثار استاد احمدیان چاپ و منتشر شده اند.

- تعداد یکصد کاست، شامل بحث های دینی، ادبی، فرهنگی و مصاحبه هایی که به مناسبت های گوناگون ایراد گردیده اند و در آرشیو خصوصی استاد محفوظ هستند.

- چاپ بیش از یکصد مقاله در نشریات و مجلات مختلف (سروه، سیروان، مهاباد، ندای اسلام، آوینه، روانگه و مکریان...) در رابطه با مسایل ادبی - زبان و ادبیات گرد - معرفی شخصیت های فرهنگی و ملی مذهبی گرد که به صورت مجموعه ای آماده چاپ هستند.

- مجموعه نفیسی از آثار خوشنویسی در انواع خطوط اسلامی و ایرانی که از رشحات کلک هنر آفرین استاد است و به صورت مجموعه ای آماده چاپ می باشد.

- مجموعه ای بیشتر از ۲۰۰ مقاله فرهنگی و مذهبی که در مناسبت ها و شرایط ویژه ارائه شده اند و آماده چاپ هستند.

☑ اگر چه این بزرگان نیازی به بزرگداشت و برگزاری کنگره ها و سیمینارها ندارند ولی جامعه جهت شناخت بیشتر از آراء و افکار ایشان به برگزاری چنین کنگره هایی نیازمند است.

- ۱- قرآن شناسی، ملا عبدالله احمدیان، نشر احسان.
- ۲- مقدمه شرح دیوان مه لای جزیری، هه ژار، انتشارات سروش، ص: ۵.
- ۳- تاریخ اسلامی کرد، هادی علی، نشر احسان، ۱۳۸۲، ص: ۵ و ۶.
- ۴- تحقیقات، ملا عبدالله احمدیان، انتشارات رهرو.
- ۵- تحقیقات، ملا عبدالله احمدیان، انتشارات رهرو.
- ۶- پنجاه سال خدمات علمی فرهنگی ملا عبدالله احمدیان، فرهاد (حسن) آگشته، هفته نامه سیروان، شماره ۲۶۷، ۱۳۸۲/۱۲/۱۶ اس.